

ساختار قدرت و دولت

در پرتوی حقوق عمومی و نگرش اسلامی

مؤلفان:

دکتر احمد رضا توحیدی

عضو هیأت علمی حقوق دانشگاه قم

فهمیه نعیمی

کارشناس ارشد حقوق عمومی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

عنوان و نام پدیدآور	ساختمان قدرت و دولت در پرتوی حقوق عمومی و تگرش اسلامی: نویسندگان احمد رضا توحیدی، فهمیه نعیمی
مشخصات نشر	تهران: مجد، ۱۳۹۳
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۳۱۷-۲
وضعیت فهرست نویسی	قیفا
موضوع	قدرت (کلام)
موضوع	اسلام و دولت
موضوع	قدرت (علوم اجتماعی)
موضوع	اسلام و سیاست
موضوع	حقوق عمومی (فقه)
شماره افزوده	نعیمی، فهمیه، ۱۳۶۵ -
رده بندی کنگره	۱۳۹۳ ۲۹/۳/ت۹ BP۲۱۸/۳
رده بندی دبیوی	۲۹۷/۴۲
شماره کتابشناسی ملی	۳۷۴۴۶۵۱

هرگونه تکثیر کامل یا بخشی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده، یا ناشر خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
موارد مختلف را به دفتر مرکزی «مجد» گزارش فرمایید.

ساختمان قدرت و دولت در پرتوی حقوق عمومی و تگرش اسلامی

مؤلفان: دکتر احمد رضا توحیدی، فهمیه نعیمی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۹۴ تعداد: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و منحصر «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، خیابان ۱۲ فروردین، تقاطع خیابان وحید نظری، پلاک ۱۰۸

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۶۳۳۸۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۳-۳۱۷-۲

ISBN: 978-600-193-317-2

شعبه فروردین: خیابان ۱۲ فروردین، مقابل تعزیرات، پلاک ۲۸۳، طبقه دوم، تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

شعبه اردیبهشت: خیابان اردیبهشت (منبری جاوید)، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۵۷، تلفن: ۶۶۴۸۶۸۷۴

شعبه یزد: خیابان فرخی یزدی، مجتمع تجاری شقایق، طبقه هم کف - تلفن: ۳۶۲۶۸۶۷۰ - ۳۵

www.majdlaw.ir

E-mail: majdlaw92@gmail.com

سیستم اشتراک پذیری «مجد»:

ارسال پیامک حاوی نام و نام خانوادگی و شغل (در صورت تمایل) به شماره ۳۰۰۰۸۷۷۶۷۷

فصلنامه حقوقی مجد با ارائه مقالات اساتید مبرز حقوق کشور بطور منظم منتشر می‌شود.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
فصل اول: قدرت.....	۱۳
بند اول: قدرت در مفهوم و ماهیت.....	۱۵
۱-۱- مفهوم لغوی قدرت.....	۱۶
۲-۱- مفهوم اصطلاحی قدرت.....	۱۷
۳-۱- تعریف قدرت به قابلیت.....	۱۸
۳- سایر تعاریف قدرت.....	۱۹
۴-۱- ماهیت قدرت.....	۲۰
الف) ماهیت قدرت در آیات قرآن کریم و روایات معصومین (علیهم السلام).....	۲۰
ب) ماهیت قدرت از دیدگاه امام خمینی (ره).....	۲۱
ج) تحلیل ماهیت قدرت.....	۲۲
۵-۱- مشروعیت سیاسی و مشروعیت قدرت.....	۲۴
الف) مشروعیت قدرت و نظام های اجتماعی در اسلام.....	۲۴
ب) مشروعیت از دیدگاه امام خمینی (ره).....	۲۵
۶-۱- قدرت سیاسی.....	۲۶
الف) قدرت سیاسی به مثابه جامعه.....	۲۶
ب) قدرت سیاسی به مثابه شر.....	۲۶
ج) قدرت سیاسی از منظر ایمان.....	۲۷
د) قدرت سیاسی، بخشی از جامعه و کارکرد آن.....	۲۸
هـ) قدرت سیاسی، دستاوردی تاریخی.....	۲۸
و) قدرت سیاسی، به مثابه قانون.....	۲۸
۷-۱- حقوق و اثرات آن بر مقوله قدرت.....	۲۹
الف) حقوق، قدرت را حقانی می کند.....	۲۹

- ۲۹..... (ب) حقوق، توزیع کننده قدرت بین نهادهای مختلف
- ۳۰..... (ج) حقوق، ابزار سیاست در اختیار قدرت
- ۳۰..... (د) حقوق، وسیله ای برای حمایت علیه قدرت
- ۳۱..... **بند دوم: منابع تولید قدرت**
- ۳۱-۲..... منابع طبیعی تولید قدرت:
- ۳۱..... الف- زمان:
- ۳۲..... ب- مواد طبیعت:
- ۳۲..... ج- موقعیت جغرافیایی:
- ۳۲-۲..... منابع انسانی تولید کننده قدرت:
- ۳۳..... الف- جمعیت:
- ۳۳..... ب- دانش:
- ۳۳..... ج- فرهنگ:
- ۳۴..... د- ایمان:
- ۳۵-۳..... منابع ماورائی تولید کننده قدرت:
- ۳۶..... **بند سوم: روش های تولید قدرت**
- ۳۷-۱-۳..... روش های ساختاری تولید کننده قدرت:
- ۳۷..... الف) سازماندهی معطوف به هدف:
- ۳۸..... ب) سازماندهی معطوف به هدف تشویق و تنبیه:
- ۳۸..... ج) سازماندهی معطوف به هدف اقناع جمعی:
- ۳۹..... د) سازماندهی معطوف به هدف منافع ضروری همگانی:
- ۴۰-۲-۳..... روشهای غیرساختاری تولید کننده قدرت
- ۴۱..... الف) تولید قدرت بر مبنای نمادهای عمومی:
- ۴۲..... ب) تولید قدرت بر مبنای اقتدار پیشرو:
- ۴۳..... ج) تولید قدرت بر مبنای همسازی دینی:
- ۴۳..... د) تولید قدرت بر مبنای ولایت دینی:
- ۴۳..... هـ) تولید قدرت بر مبنای اقتدار نخبگان:
- ۴۴..... و) تولید قدرت بر مبنای ترغیب عمومی:
- ۴۵..... ز) تولید قدرت بر مبنای رفع خطرات عمومی:

۴۵.....	ح) تولید قدرت بر مبنای ارتباط عمومی
۴۶.....	۳-۳- بهترین روش های تولید قدرت
۴۷.....	بند چهارم: انواع قدرت
۴۷.....	۴-۱- قدرت سخت و نرم
۵۰.....	۴-۲- قدرت هوشمند
۵۲.....	بند پنجم: مهار قدرت
۵۲.....	۵-۱- مهار درونی قدرت
۵۳.....	۵-۲- مهار بیرونی قدرت
۵۸.....	۵-۳- مهار دو جانبه قدرت
۶۰.....	بند ششم: اهداف کاربرد قدرت
۶۰.....	۶-۱- کاربرد قدرت برای بقای قدرت
۶۱.....	۶-۲- کاربرد قدرت برای کسب سود و رفاه مالی
۶۲.....	۶-۳- کاربرد قدرت برای اقامه حق و نفی باطل
۶۴.....	۶-۴- کاربرد قدرت برای اقامه عدل و نفی ظلم

فصل دوم: دولت

۶۹.....	بند اول: دولت در مفهوم
۶۹.....	۱-۱- نکات موثر در تعریف دولت
۷۱.....	۱-۲- تعریف دولت
۷۴.....	۱-۳- شخصیت دولت
۷۷.....	بند دوم: دولت در پرتوی تاریخ
۷۷.....	۲-۱- دولت در دوره پیشامدرن
۸۲.....	۲-۲- دولت در دوران مدرن
۸۵.....	۲-۳- دولت در دوران پسامدرن
۸۷.....	بند سوم: دولت در ماهیت
۸۷.....	۳-۱- دولت به مثابه نهاد
۸۹.....	۳-۲- دولت به مثابه نهاد سیاسی

- ۳-۳- دولت به مثابه نهاد سیاسی خاص ۹۲
- بند چهارم: عناصر سازنده دولت ۹۵
- ۴-۱- عناصر اصلی دولت ۹۵
- الف) زور ۹۵
- ب) قلمرو ۹۸
- ج) انحصار ۱۰۰
- د) مشروعیت ۱۰۱
- ۴-۲- عناصر تکمیل کننده دولت ۱۰۲
- الف) بوروکراسی ۱۰۳
- ب) مالیات ۱۰۴
- ج) ملیت و ملت ۱۰۵
- د) دموکراسی ۱۰۷
- هـ) شهروندی ۱۰۸
- بند پنجم: حاکمیت ۱۱۰
- ۵-۱- مفهوم و ماهیت حاکمیت ۱۱۰
- ۵-۲- حاکمیت دولت ۱۱۱
- ۵-۳- تحول حاکمیت ۱۱۲
- ۵-۴- حکومت و انواع آن ۱۱۴
- الف) دموکراسی ۱۱۵
- ب) دیکتاتوری ۱۱۶
- بند ششم: نظام دولت در حقوق عمومی و اسلام ۱۱۸
- ۶-۱- مشروعیت دولت در حقوقی عمومی ۱۱۸
- ۶-۲- وظایف دولت ۱۲۰
- الف) دولت محدود به آزادی و عقل ۱۲۰
- ب) ارائه دهنده خدمات عمومی ۱۲۰
- ج) دولت و خانواده: ۱۲۱
- ۶-۳- اهداف دولت در اسلام ۱۲۲
- الف) تکامل همه جانبه انسان ۱۲۲

۱۲۲.....	ب) عدالت
۱۲۳.....	ج) آزادی
۱۲۴.....	۴-۶- وظایف دولت اسلامی
۱۲۴.....	الف) برقراری و استقرار امنیت
۱۲۴.....	ب) آموزش و پرورش همگانی و توسعه فرهنگی
۱۲۴.....	ج) برقراری عدالت اجتماعی و نفی ظلم
۱۲۵.....	د) تأمین نیازمندی های اجتماعی و تأمین رفاه و ارائه خدمات عمومی
۱۲۷.....	فصل سوم: قدرت و دولت
۱۲۹.....	بند اول: پیوند دولت و قدرت
۱۳۴.....	بند دوم: رویکردهای قدرت در دولت
۱۳۵.....	۱-۲- ابزارهای قدرت در دولت های صاحب قدرت
۱۳۸.....	۲-۲- پایه های قدرت در دولت های صاحب قدرت
۱۴۰.....	۲-۳- ملازمه قدرت در اعمال وظایف دولت
۱۴۳.....	منابع و مآخذ
۱۴۳.....	منابع فارسی
۱۴۶.....	منابع عربی
۱۴۷.....	منابع انگلیسی

فهرست اشکال

۱۳۷.....	شکل ۱-۳- تفاوت ابزارهای قدرت در دولت
۱۳۹.....	شکل ۲-۳- اولویت پایه های قدرت در دولت

پیشگفتار

قدرت یکی از مفاهیم مهم در ادبیات سیاسی و اجتماعی در دوران معاصر به شمار می‌رود که ملازم با دولت می‌باشد. دولت‌ها برای تأسیس و بقای خود از قدرت به نحو مقتضی بهره‌برداری می‌کنند. تجربه نشان داده است برخی دیگر از آن برای مدیریت جامعه با پیشرفت و تعالی و دفاع از موقعیت سرزمینی بهره گرفته‌اند.

در دهه‌های اخیر طبقه بندی قدرت تحت عناوینی چون قدرت نرم و سخت انجام گرفته است. بدین معنا که قدرت نرم آن دسته از قابلیت‌ها و توانایی‌هایی در کشور است که با بکارگیری ابزاری چون فرهنگ، آمال، ارزش‌های اخلاقی، به صورت غیر مستقیم بر منافع یا رفتارهای دیگران اصرار می‌گذارد. این قدرت در داخل کشور مشروعیت سیاسی را تقویت نموده و وفاق و همبستگی ملی را ارتقا می‌دهد.

به دلیل اینکه در قرن بیست و یکم اطلاعات و فناوری در روابط اجتماعی سیاسی بسیار اثر گذار گردیده، ادبیات سیاسی را هم تحت تأثیر قرار داده و طبقه بندی قدرت ملی را که قبلاً به مادی و معنوی انجام می‌گرفت به طبقه بندی سخت و نرم مبدل گردانیده است. این در حالیست که قدرت سخت خشونت‌گر است و البته به دستور و تهدید می‌اندیشد تا از این طریق بر اعمال و رفتار دیگران اثر بگذارد. براین اساس امروزه این دو قدرت مکمل و ملازم یکدیگرند و دولت‌ها در بهره‌گیری از هر دو آن ناگزیرند. لذا می‌توان گفت اگر در گذشته پایه‌های قدرت را در دولت اجبار، ایدئولوژی، تأمین خدمات و منافع تشکیل می‌داد، امروزه می‌بایست حداقل در تأسیس به هر یک از این موارد بازنگری شود. از جمله اینکه پایه عقیدتی و چهره عمومی یا تأمین خدمات به صورت کار ویژه‌های عمومی بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا با قدرت نرم هم‌سو شود.

دولت هم که در مفهوم اجتماعی است از مردم که در یک سرزمین زندگی می‌کنند و از حکومتی برخوردارند که به وضع قانون و یا اجرای آن مبادرت

می‌کنند و تحت حاکمیتی قرار دارند که استقلال و آزادی آنها را تضمین می‌کند، می‌بایست از اقتدار کافی برخوردار باشد تا در اداره امور جامعه توفیق یابد.

قدرت در دولت کارکردهای متفاوتی دارد. برخی از صاحب‌نظران این کارکردها را به دو کارکرد مثبت و منفی طبقه‌بندی کرده‌اند و برخی دیگر از آن به عنوان قدرت اصلی و قدرت سلطه جو یاد کرده‌اند.

منظور از قدرت اصلی اقتدار است که در نوع آن دولت از مشروعیت مردمی برخوردار بوده و در پیشانی اهداف خود رشد و تعالی جامعه و منافع مردم را قرار داده و منظور از دولت سلطه جو، قدرتی است که در آن دولت از طریق زور با تحمیل راه کارهای دموکراتیک برای تأمین منافع خود روی کارآمده و کمتر به مردم فکر می‌کنند و این جایی است که در این نوشتار کوشش شده به ملازمه دولت با قدرت پرداخته شود.

با توجه به قرائن و شواهد مذکور قدرت در دولت متأثر از فاکتورهایی چون مشروعیت، هدف، ابزارها و نظریه‌های حمایت‌کنند، برآمده از آن می‌باشد و دولت قدرتمند دولتی است که با حمایت مردم به طرز قانونی با مشروعیت قابل قبول و اصیل برای تأمین منافع عموم مردم روی کارآمده باشد. اگر چه قدرت در دولت از تنوع برخوردار بوده ولی بهره‌برداری مادی و معنوی از آن در جهت کارکردهای رشد یافته نا مشروع و قانونی بهترین وجه اعمال قدرت از سوی دولت به شمار می‌رود. با توجه به این توضیحات نوشتار حاضر در صدد تبیین چنین قدرتی در دولت می‌باشد. گرچه اذعان می‌داریم که برخی جنبه‌ها و مفاهیم دیگر نیز قابل پردازش و توضیح بوده است اما با تلقی آنکه در قلمرو کمی و کیفی این مجموعه نمی‌گنجد از اشاره به آنها خودداری شده است. درعین حال اطلاع از اندیشه اصلاحی و تکمیلی شما عزیزان و دانشوران موجب امتنان خواهد بود.

دکتر احمد رضا توحیدی

فهیمة نعیمی